

Касымова Г.А.

**ОКУУЧУЛАРДЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН ЖАҢЫ БААЛОО ШКАЛАСЫ
МЕНЕН АНЫКТООНУН ИЛИМИЙ-ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

Касымова Г.А.

**НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УЧЕБНЫХ
ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ
НОВОЙ ШКАЛЫ ОЦЕНИВАНИЯ**

G.A. Kasymova

**SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL BASES OF DETERMINING STUDENTS
'ACHIEVEMENTS ACHIEVEMENTS THROUGH A NEW GRADING SCALE**

УДК: 378.146/373.1

Бул макалада окуучулардын окуу жетишкендиктерин жаңы баалоо шкаласын киргизүүнүн зарылчылыктары илимий түрдө негизделген. Сунушталып жаткан жаңы жети баллдык баалоо шкаласынын өзгөчөлүктөрү жана функциялары аныкталган. Мындан тышкары беш баллдык баалоо шкаласынын мектеп практикасында колдонулуш абалы анализге алынды.

Негизги сөздөр: *окуучулардын окуу жетишкендиктери, баалоо шкаласы, баалоо, баа, жети баллдык баалоо шкаласы, жети баллдык баалоонун өзгөчөлүктөрү.*

В статье научно обоснована необходимость внедрения новой шкалы оценивания учебных достижений учащихся. Определены особенности и функции предлагаемой семибальной шкалы оценивания. Также проанализировано сегодняшнее состояние применения пятибалльной шкалы оценивания в школьной практике.

Ключевые слова: *учебные достижения учащихся, шкала оценивания, оценивание, оценка, семибальная шкала оценивания, особенности семибальной шкалы оценивания.*

In the article scientifically justified necessity of the new scale of evaluation of students' achievements. The features and functions of the proposed seven-point assessment scale is given. Also analyzed the current state of the application of a five-point scale evaluation in school practice.

Key words: *academic achievement of students, the scale of assessment, evaluation, assessment, seven-point scale of assessment, assessment features a seven-point scale.*

Билим берүүнүн сапаты ар дайым коомчулуктун көңүлүнүн борборунда болуп келген. Билим сапатынын негизги көрсөткүчү-окуучулардын жетишкендиктери. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоонун теориялык маселелерин Ш.А. Амонашвили, В.П. Беспалько, Л.И. Божович, В.В.Давыдов, Н.Г.Дайри, Б.П.Есипов, Е.И. Перовский, Д.О. Лордкипанидзе, И.С. Якиманская жана башка окумуштуулар изилдешкен. Ал эми Кыргыз Республикасында окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоонун ар түрдүү аспектилери А.Абдиевдин, А.Алимбековдун, И. Бекбоевдин, Э.Мамбетакундун, Т.М. Сияевдин, С.К. Калдыбаев, М. Бекежановдун жана башкалардын эмгектеринде изилденген.

Окуучулардын жетишкендиктерине мониторинг жүргүзүү (2000 жана 2005), PISA изилдөөсү (2006, 2009), окуучулардын окуу жетишкендиктерин улуттук баалоо (2007 2009) сыяктуу изилдөөлөр өлкөдөгү билим берүүнүн учурдагы абалы тууралуу кыйла маалымат бере алат. Бул изилдөөлөрдү улантуу зарыл, ошондой эле класста жана мектепте окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун жаңы форма-

лары менен методдорун киргизүү зарыл экендиги 2020-жылга чейин Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү концепциясында “Окуучулардын жетишкендиктерин баалоо системасынын жетиле электиги; билим берүү секторунда баалоонун жана сыйлыктардын мааниси төмөн түшүп кеткен; окуучулар жана ата-энелер жетишкендиктеринин чыныгы деңгээли тууралуу маалыматты билишпейт...” [1] каралган.

Азыркы мезгилде билим берүү тармагында көптөгөн убакыттан бери колдонулуп келе жаткан беш баллдык баалоо шкаласынын негизги кызматы - окуучулардын окуудагы жетишкендиктерин баалоо. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун максаты – алынган билим натыйжаларынын алдын ала пландаштырылган натыйжаларга канчалык дал келерин аныктоо [3] болуп эсептелинет.

Ал эми изилдөөчү И.А. Моисеевдин “Контроль и оценка результатов обучения: 1-4 классы” – деген китебинде башталгыч мектепте окуучулардын окуу жетишкендиктерин контролдоонун жана баа берүүнүн бир нече функцияларын аныктаган: социалдаштыруу, билим берүүчүлүк, тарбиялоочулук, эмоционалдык, маалыматтык, башкаруучу [4].

Илимий изилдөөдө Нарын шаарындагы орто мектептеринин башталгыч класстарында 2007-2008, 2008-2009 жана 2009-2010-окуу жылдарында боюнча кыргыз тили, адабий окуу, математика, орус тили жана мекен таануу предметтери боюнча үчүнчү чейрек ичинде окуучулардын окуу жетишкендиги жөнүндөгү маалыматтардын негизинде төмөнкү статистикалык орточо маалыматтар аныкталды: 1) ар бир окуу предмети боюнча сабакка катышкан окуучулардын орточо пайызы; 2) ар бир окуу предмети боюнча сабакта катышкан окуучулардын ичинен билим алуудагы жетишкендиктери бааланган окуучулардын орточо пайызы; 3) ар бир окуу предмети боюнча ар бир сабакта окуучулардын билим жетишкендиктерин «5», «4», «3», «2» жана «1» баалоо системасы боюнча орточо бөлүнүшү; 4) ар бир окуу предмети боюнча чейрек ичиндеги атайын текшерүү иштеринин орточо жыйынтыктары; 5) ар бир окуу предмети боюнча чейректин орточо жыйынтыгы.

Жогоруда айтылган изилдөөнүн алкагында орто мектептердин башталгыч класстарында үч окуу жылы боюнча 886 окуучунун күнүмдүк сабакка катышуусунун жана ар бир сабакта катышкан окуучулардын окуу жетишкендиктеринин бааланышынын орточо пайызы 1-таблица берилди.

Таблица 1 – Күнүмдүк сабакка катышуунун жана окуу жетишкендиктеринин орточо бааланышы

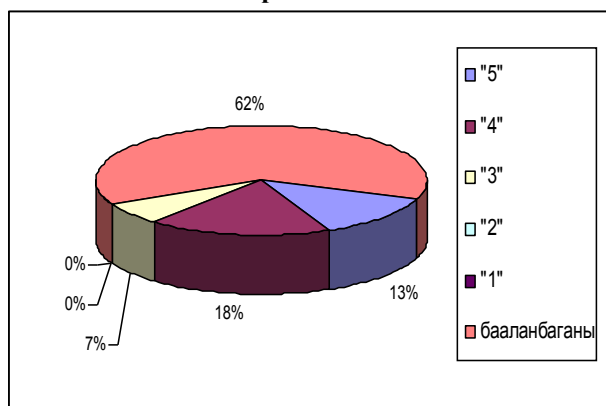
№	Предметтер	2007-2008 окуу жылы		2008-2009 окуу жылы		2009-2010 окуу жылы	
		Окуучулардын саны - 294		Окуучулардын саны - 292		Окуучулардын саны - 300	
		катышуусу	бааланышы	катышуусу	бааланышы	катышуусу	бааланышы
1.	Кыргыз тили	97,4	36,6	94,2	41,23	95,88	48,08
2.	Адабий окуу	98,1	32,3	95,5	30,73	96,45	47,45
3.	Математика	99,0	28,2	94,6	27,8	96,17	49,83
4.	Орус тили	98,1	30,2	94,2	28,65	95,45	29,62
5.	Мекен таануу	99,0	28,1	95,0	29,8	96,27	47,01

Анализ көрсөтүп тургандай, Нарын шаарындагы орто мектептеринин башталгыч класстарында окуучулардын күнүмдүк сабакка катышуусу, тактап айтканда сабакка көп учурда келбей калган окуучулардын орточо мааниси төрт проценттен ашпайт.

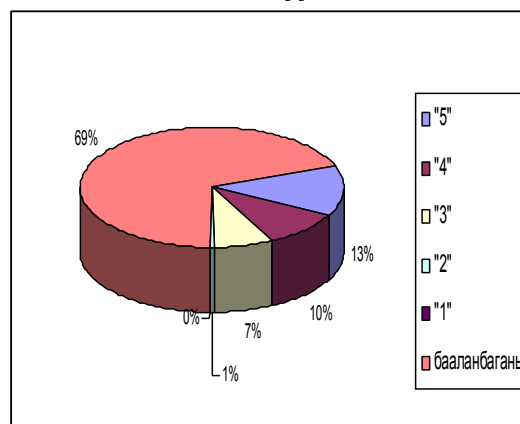
Статистикалык маалыматтардын анализи ар бир сабакта келген окуучулардын аз гана бөлүгүнүн окуу жетишкендиктери баалана тургандыгын далилдеди. Тактап айтканда, жогоруда көрсөтүлгөн предметтер боюнча катар үч окуу жылында *ар бир сабакта орточо 35%* чейин гана окуучулардын окуу жыйынтыгы бааланат. Буланыкталган тенденция математи-

ка, кыргыз тили, адабийокуу, орус тили жана мекен таануу предметтери боюнча дагы орун алат. Окуу процессинде окуучулардын билим жетишкендиктери беш балдык баалоо шкаласынын негизинде жүргүзүлөт. Баалардын шкала боюнча бөлүнүшү, биринчиден окуу процессинин жүрүшү тууралуу маалымат берет, экинчиден мектеп окуучуларынын окуу жетишкендигин аныктоочу «5», «4», «3», «2» жана «1» баалар системасынын бүгүнкү окуу процессиндеги ордун далилдейт. Төмөнкү 1-сүрөт үч окуу жыл ичинде 2 предмет боюнча баалоонун баалар боюнча бөлүнүшү көрсөтүлдү.

Кыргыз тили

Адабий окуу

Сүрөт 1. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо.

Диаграммада көрсөтүлгөндөй катар үч окуу жылында 886 окуучунун изилденген окуу (кыргыз тили, адабий окуу, математика, орус тили, мекен таануу) предметтери боюнча күнүмдүк сабакта окуу жетишкендиктери бир дагы жолу «1» баа менен бааланган эмес. Демек, официалдуу нормативдик документтерде көрсөтүлбөсө дагы, азыркы мезгилде орто мектеп системасында окуучулардын билим ишмердүүлүгүн аныктоодо «1» деген баа өзүнөн-өзү окуу процессинде колдонулбай калган.

Диаграммалар көрсөтүп тургандай, окуучулардын билим жетишкендиктери негизинен «5», «4» жана «3» деген баалар менен аныкталып калган. Көңүл буруучу факт – ар бир сабакта окуу жетиш-

кендиктери аныкталган окуучулардын Адабий окуу предмети боюнча 13% – «5», 10% – «4», 7% – «3», ал эми 1% – «2» алган окуучулар түзөт. Ушундай эле баалардын өз ара бөлүнүштөрү математика, кыргыз тили, орус тили жана мекен таануу предметтеринде дагы орун алган.

Окуучулардын жалпы билим деңгээлин аныктоо үчүн жүргүзүлүүчү математика, кыргыз тили жана орус тили предметтери боюнча текшерүү иштеринин жыйынтыктары таблица 2. берилди. Таблицадан көрүнүп тургандай, текшерүү иштеринин жыйынтыгында бир дагы окуучунун жумушу «1» деген баа менен бааланган эмес.

Таблица 2 – Текшерүү жумуштарынын жыйынтыгы.

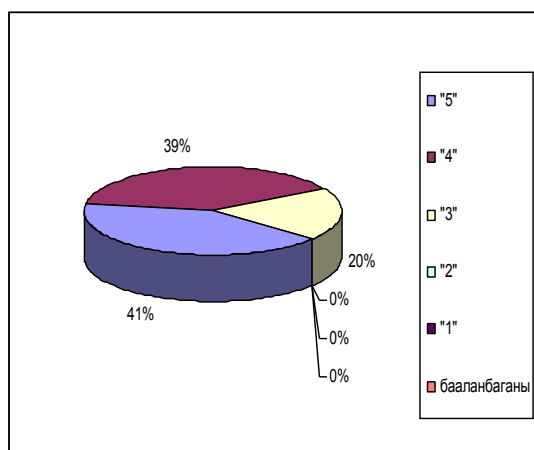
№	Сабактын аталышы	«5»	«4»	«3»	«2»	«1»	Бааланбаганы
1.	Математика	27,06	36,55	25,1	4,27	0	7,02
2.	Кыргыз тили	26,77	37,87	25,22	5,68	0	4,46
3.	Орус тили	21,11	33,71	28,3	7,41	0	9,47

Окуу процессиндеги окуучулардын окуу жетишкендиктеринин күнүмдүк сабактагы аныкталышы жана текшерүү жумуштарынын жыйынтыктары менен окуучулардын чейректик бааларынын байланышын аныктоо үчүн ар бир предмет боюнча чейректин жыйынтыктары анализдери 2-сүрөттө берилди.

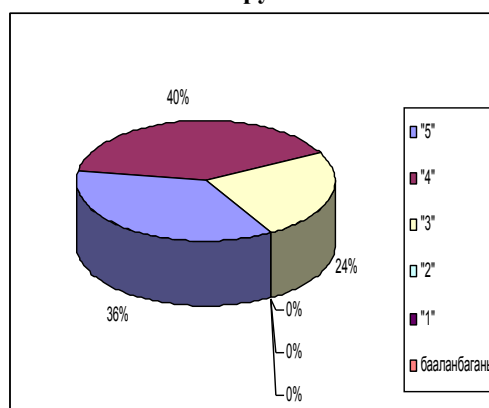
Математика, адабийокуу, кыргыз тили, орус тили, математика жана мекен таануу предметтери боюнча окуучулардын чейректик бааларынын орточо пайызы төмөнкү диаграммада көрсөтүлдү. Диаграммада көрсөтүлүп тургандай, окуучулардын чейрек-

тик жыйынтыгында «2» деген баабир да предмет боюнча коюлган эмес. Кыргыз тили, орус тили, адабий окуу жана мекен таануу предметтери боюнча күнүмдүк текшерүүдө «2» деген баа 0,8%, текшерүү иштин жыйынтыгында математика, кыргыз тили жана орус тили предметтери боюнча 5,7% түзгөн. Бирок, окуу предметинде окуучулардын ар бир сабакта аныкталган окуу жетишкендиктеринде жана текшерүү ишинде «2» деген баа орто эсеп менен 3,25% түзсө, чейректин жыйынтыгында бир дагы окуучуга «канаатандыраарлык эмес» деген баа коюлган эмес.

Математика

Орус тили

Сүрөт 2. Чейректин жыйынтыгы.

Демек, азыркы мезгилде орто мектептердин башталгыч класстарында күнүмдүк ар бир сабактагы текшерүүнүн жыйынтыгын, чейректеги текшерүү иштердин натыйжаларын жалпы чейректик баалар менен айкалыштыруунун аныкталган бир механизми иштебей жатканы көрүнүп турат. Илимий-педагогикалык изилдөөлөрдүн жыйынтыктарынын анализи, педагогикалык процесстин статистикалык көрсөткүчтөрүнүн негизинде төмөнкү натыйжаларды алууга шарт түздү:

1. Сабакка катышкан окуучулардын жалпы санынын 35% гана окуу жетишкендиктери бааланат.

2. Күнүмдүк сабакта жана текшерүү иштин жыйынтыктыгынын негизинде баалоодо окуучулардын окуу жетишкендиктеринин көрсөткүчү болгон «5», «4», «3», «2» жана «1» баалар системасынын «5», «4», «3» жана «2» баалар системасына айланган.

3. Ал эми чейректик натыйжаларды белгилөөдө болсо окуучулардын окуу жетишкендиктерин

көрсөткөн «5», «4», «3», «2» жана «1» баалар системасы «5», «4» жана «3» баалар системасына айланган.

4. Окуучулардын сабактагы окуу жетишкендиктерин аныктоонун жаңы жолдорун окуу процесине сунуштоо талапка ылайыктуулугу аныкталды.

Демек, азыркы мезгилде окуу процессинде окуучулардын жетишкендиктерин баалоодо колдонулуп жаткан беш баллдык баалоо шкаласы өзүнүн функцияларын толук аткарганандыгына кубе болдук.

Окуучуларынын билим жетишкендиктерин баалоодо п.и.д., профессор Т.М. Сияев тарабынан сунушталган 7 баллдык баалоо шкаласы баалоонун вариативдик формасы биздин илимий изилдөө ишибиздин алкагында колдонулду. Ал 7 баллдык баалоо шкаласынын негизги көрсөткүчтөрү 3-таблицада берилди.

Таблица 3 - Жети баллдык баалоо шкаласы.

7 баллдык шкала	Окуучунун окуу даражасынын негизги көрсөткүчтөрү	Өздөштүрүү % менен	Денгээли
1 балл – абдан мыкты	Билимдин жана билгичтиктин негизинде өзүнүн өздүк пикирин пайда кылуу менен практикада өзгөчө колдонууга ээ болот	95-100 чейин	Изилдөөчүлүккө ээ болуу
2 балл – мыкты	Так жана дана билгичтиктерге ээ болот, өздөштүрүлгөн билимди белгисиз жагдайда колдоно алат.	80-84 чейин	Көндүмдөргө ээ болуу
3 балл – жакшы	Өздөштүрүлгөн теориялык билимдин натыйжасында тапшырмаларды ар түрдүү багыттарда жеңил аткарат.	60-79 чейин	Билгичтиктерге ээ болуу
4 балл – орто	Өздөштүрүлгөн теориянын айрым бөлүктөрүн түшүндүрөт, материалдар боюнча алгачкы жалпылоону жана тыянактарды чыгарат.	40-59 чейин	Терең түшүнүү
5 балл – канаттандыраарлык	Өтүлгөн материалды өз алдынча калыбына келтирет, айрым учурда багытталган жардамды талап кылат.	20-39 чейин	Жөнөкөй түшүнүү
6 балл – начар	Өтүлгөн тексттин, эреженин, түшүнүктүн, закондун негизги бөлүгүн кайрадан калыбына келтирет, жөнөкөй аракеттерди жүргүзөт, оной суроолорго жооп таба алат.	6-18 чейин	Эстеп калуу (түшүнбөстөн калыбына келтирүү)
7 балл – абдан начар	Даяр түрүндө берилген үлгүлөрдөн объектини, процессти, кубулушту ажырата алат.	5 чейин	Таанышуу

Мектеп окуучуларынын окуу жетишкендиктерин аныктоодогу вариативдик жети баллдык баалоо шкаласынын өзгөчөлүктөрү:

– баалоо процесси окуучулардын кетирген каталарын аныктоо эмес, тескерисинче алардын чыныгы жетишкендиктерин баалоого багытталган;

– “коркунучтуу” баанын жоктугу, б.а. эң төмөнкү жети баасы дагы окуучунун аныкталган катышуусун (таанышуусун) көрсөтөт, демек баалоо процесси окуучуларда окуунун чыныгы мотивин пайда кылат;

– ар бир баа шкаласы өзүнө гана тиешелүү болгон окуу-таануу ишмердүүлүгүнө туура келет, тактап айтканда “7” балл – таанышуу деңгээли, “6” балл – эстеп калуу деңгээли, “5” балл – жөнөкөй түшүнүү деңгээли, “4” балл – терең түшүнүү деңгээли, “3” балл – билгичтик деңгээли, “2” балл – көндүм деңгээли, “1” балл – чыгармачылык деңгээли.

Окуучуларынын билим жетишкендиктерин вариативдик жети баллдык баалоо шкаласы аркылуу баалоо окуучуларда окуунун оң мотивин түзүү менен атаандаштыкты дагы стимулдаштырат, тактап айтканда окуучу билим жетишкендигин өзүнө-өзү баалоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болот жана ар дайым эң алдыңкылардын катарында болууга аракеттенет.

Адабияттар:

1. 2020-жылга чейин Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы. - Б.: 2012. - 119-б.
2. Башталгыч мектепте баалоо. Окутуу модулуна тиркеме. - Б.: KIRLand, 2014, -152 б.
3. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо: метод. Колдонмо/Түз. Р. Шакиров ж.б. - Б.: 2010. - 78-б.
4. Моисеев И.А. Контроль и оценка результатов обучения: 1-4 классы [Текст] / И.А. Моисеев. - М.: ВАКО, 2010. - 128с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Сияев Т.М.